

Seksuālā uzmākšanās. Juridiskais aspekts.

2025

LATVIJAS REPUBLIKAS

TIESĪBSARGS

Ievads

2024.gadā Latviju pāršalca seksuālās uzmākšanās skandāls augstākās izglītības mācību iestādē. Šīs lietas ietvaros tiesībsargs uzsāka apjomīgu pētījumu par seksuālo uzmākšanos.

Tiesībsargs norāda, ka seksuālā uzmākšanās nav vērtējama tikai no juridiskā aspekta, tā ir jāskata arī no psiholoģiskā un socioloģiskā aspekta. Lai seksuālā uzmākšanās tiktu novērsta, ir jābūt gan izglītotai sabiedrībai, gan normatīvajam regulējumam, gan atbildībai, ja tiek konstatēts seksuālās uzmākšanās gadījums.

Ja sabiedrība pieļauj un izrāda iecietību pret seksuālo uzmākšanos, tā kļūst izplatītāka. Ir īpaši jānorāda, ka par seksuālās uzmākšanās upuri var kļūt ikviens.

Šis materiāls "Seksuālā uzmākšanās. Juridiskais aspekts" ir veidots kā izvilkums no tiesībsarga pētījuma par seksuālo uzmākšanos. Tas ir skatāms kopā ar materiāliem "Seksuālā uzmākšanās. Upuris, varmāka, malā stāvētājs, vide. Psiholoģiskā perspektīva" un "Piecu soļu metode: interence."

Šī materiāla mērķis ir izskaidrot sabiedrībai un tiesībsargājošo iestāžu darbiniekiem, kas ir seksuālā uzmākšanās, kādi ir tās veidi, kā to atpazīt un kā var iegūt pierādījumus savu tiesību aizstāvībai.

Veidosim drošu vidi kopā!

* Titullapas attēls ģenerēts ar ChatGPT

Seksuālā uzmākšanās: definīcija

Seksuālā uzmākšanās nav tikai Latvijai raksturīgs sociālais fenomens. Tā ir pazīstama arī citās Eiropas un pasaules valstīs. Atšķirīga ir tikai sabiedrības izpratne par seksuālo uzmākšanos, attieksme pret to un vēlme to mazināt un izskaust.

Seksuālās uzmākšanās definīcija ir iekļauta vairākās Eiropas Savienības direktīvās, kā arī Eiropas Padomes Konvencijā par vardarbības pret sievietēm un vardarbības ģimenē novēršanu un apkarošanu.

Pašlaik (uz 2025.gada sākumu) seksuālās uzmākšanās definīcija ir regulēta šādos nacionālajos normatīvajos aktos:

- a) Darba likuma 29.panta septītā daļa: “Personas aizskaršana šā likuma izpratnē ir personas pakļaušana tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai, kas saistīta ar tās piederību pie noteikta dzimuma, tajā skaitā — seksuāla rakstura rīcībai, ja šādas rīcības mērķis vai rezultāts ir personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas, degradējošas vai aizskarošas vides radīšana.”
- b) Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 3.¹ panta astotā daļa: “Aizskaršana ir personas pakļaušana tās dzimuma, invaliditātes, rases vai etniskās piederības dēļ tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai (tai skaitā seksuāla rakstura rīcībai), kuras mērķis vai rezultāts ir šīs personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas vai degradējošas vides radīšana.”
- c) Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likuma 4.panta ceturtā daļa: “Aizskaršana ir personas pakļaušana tās dzimuma, vecuma, reliģiskās, politiskās vai citas pārliecības, seksuālās orientācijas, invaliditātes, rases vai etniskās piederības dēļ tādai no šīs personas viedokļa nevēlamai rīcībai (tai skaitā seksuāla rakstura rīcībai), kuras mērķis vai rezultāts ir šīs personas cieņas aizskaršana un iebiedējošas, naidīgas, pazemojošas vai degradējošas vides radīšana.”
- d) Administratīvo sodu likuma par pārkāpumiem pārvaldes, sabiedriskās kārtības un valsts valodas lietošanas jomā 11.¹ pants: “Par seksuālu uzmākšanos, tas ir, personai nevēlamu seksuāla rakstura fizisku, mutvārdu vai rakstveida darbību, kas vērsta uz personas cieņas aizskaršanu un kas nostādījusi to iebiedējošos, naidīgos, pazemojošos, degradējošos vai aizskarošos apstākļos, piemēro naudas sodu līdz simt četrdesmit naudas soda vienībām.”

Īpaši svarīgi atcerēties, ka seksuālā uzmākšanās nav izvarošana. Attiecīgi, ja ir notikusi izvarošana vai seksuāla vardarbība iestājas aizsardzība Krimināllikuma XVI nodaļas "Noziedzīgi nodarījumi pret tikumību un dzimumneaizskaramību" ietvaros. Šādā gadījumā tiesībsargs aicina vērsties Valsts policijā.

Seksuālās uzmākšanās veidi

Fizisks aizskārums (piemēri)

- Jebkāda veida nevēlams fizisks kontakts - pieskārieni, apskāvieni, satveršana, skūpstīšana, kniebšana, masāža.

Vārdisks aizskārums (piemēri)

- Personas klātbūtnē – seksuāli aizskarošas piezīmes, seksualizēti joki, komentāri par ārieni vai privāto dzīvi, uzmācīgi aicinājumi uz tikšanos vai stāties dzimumattiecībās;
- Attālināti – seksuāli aizskaroša saturs vēstulēs, e-pastu, īsziņās, balsis ziņās.

Nevārdisks aizskārums (piemēri)

- Seksualizēti žesti, dzimumakta imitēšana, atkailināšanās, skaņas, sejas mīmika, erotisku vai pornogrāfisku attēlu demonstrēšana, kā arī nosūtīšana pa pastu, e-pastu vai ziņu apmaiņas lietotnēs.

Jāņem vērā

- ✓ Ikvienu personu var kļūt par seksuālās uzmākšanās upuri.
- ✓ Persona var piedzīvot nevēlamu rīcību no sava dzimuma vai pretējā dzimuma pārstāvja puses. Persona, pret kuru tiek vērsta šāda veida uzvedība, izlemj, vai šāda rīcība ir vai nav nevēlama.
- ✓ Nevēlama rīcība var notikt gan ilgstoši, gan tikai vienreiz. Tai nav jāatkārtojas vai jābūt turpinātai, lai to uzskatītu par seksuālu uzmākšanos.
- ✓ Nevēlamai rīcībai nav jābūt vērstai pret konkrēto personu. Persona var kļūt par šādas uzvedības aculiecinieku vai nejauši to dzirdēt. Nevēlama rīcība var būt vērsta pret vairākām personām vienlaicīgi, bet lai to uzskatītu par nevēlamu pietiek, ka šāda rīcība ir nepieņemama vismaz vienai no aizskartajām personām.
- ✓ Nav svarīgi, vai rīcība ir pieņemama citiem, vai arī tā ir ierasta personas darba vidē.
- ✓ Seksuāla saskare, simpātiju izrādīšana, flirts, kam labprātīgi piekrīt abas iesaistītās puses, nav seksuāla uzmākšanās, jo nav nevēlama.
- ✓ Seksuāla rīcība, kas ir bijusi pieņemama pagātnē, var kļūt nevēlama nākotnē. Bet ir svarīgi, lai aizskartā persona informētu par to, ka rīcība, kas iepriekš bijusi pieņemama, tagad ir kļuvusi nevēlama.

Pierādījumi

Ja ir noticis seksuālās uzmākšanās gadījums, upurim ir nepieciešams to piefiksēt, izmantojot pieejamos līdzekļus. Līdzīgi kā materiālā "Seksuālā uzmākšanās. Upuris, varmāka, malā stāvētājs, vide. Psihologiskā perspektīva" arī šajā gadījumā ir iespējams veidot dienasgrāmatu/ kalendāru, attiecīgi norādot:

- ✓ kas notika;
- ✓ kur notika;
- ✓ kad notika;
- ✓ kas bija pāridarītājs;
- ✓ vai bija aculiecinieki (ja jā, kas);
- ✓ vai tuvumā bija kameras, kas varētu fiksēt notikušo.

Nevēlamu saraksti nepieciešams piefiksēt, saglabājot to telefonā, e-pastā vai datu mākonī.

Gadījumā, ja pāridarītājam ir iespēja izdzēst informāciju upura telefonā vai citādi kontrolēt tajā saglabāto saturu, ir iespējams saglabāt saraksti, izmantojot ekrānšāviņus vai nofotografējot to ar citu telefonu, pēc tam saglabājot attēlus pāridarītājam nepieejamā vietā, piemēram, datu mākonī vai nosūtot sev e-pastā. Noteiktos gadījumos nevēlamu situāciju ir iespējams ietekmēt vai pat pārtraukt, uzsākot filmēšanu ar telefonu. Svarīgi atcerēties, ka situācijas fiksēšana šādā veidā, ja tās vienīgais nolūks ir iegūt pierādījumus iesniegšanai tiesībsargājošajās iestādēs vai tiesvedībai pret pāridarītāju, nepārkāpj personas datu apstrādes noteikumus.

Pie kā vērsties?

- ✓ Ja seksuālās uzmākšanās gadījums ir noticis darba vidē, upuris var vērsties pie Personāldaļas, tiešā vadītāja vai darba devēja. Atgādinām, ka darba devēja pienākums ir nodrošināt drošu darba vidi. Ja seksuālās uzmākšanās gadījums darba devēja ieskatā ir smags, tad attiecīgi var tikt iesaistīta Valsts policija.
- ✓ Ja seksuālās uzmākšanās gadījums ir noticis preču sniegšanas vai pakalpojuma saņemšanas vietā, piemēram, klubā, preču/ pakalpojumu sniedzēja pienākums ir nodrošināt drošu vidi. Līdz ar to upuris var vērsties pie preču/pakalpojuma sniedzēja.
- ✓ Citos gadījumos var tikt iesaistīta Valsts policija.

Atbildības noilgums

Gadījumos, kad upuris ir nolēmis vērsties pret pāridarītāju, ir jāņem vērā, ka dažādos tiesību aktos ir noteikti dažādi termiņi prasības celšanai un atbildības noilgumam.

Prasības pret darba devēju saistībā ar atšķirīgas attieksmes pārkāpumu, kas ietver aizskaršanu darba vidē, ir ceļamas triju mēnešu laikā no dienas, kad darbinieks ir uzzinājis vai viņam vajadzēja uzzināt par šo pārkāpumu.

Savukārt disciplināratbildība darbiniekam var iestāties ne vēlāk kā vienu mēnesi no pārkāpuma atklāšanas dienas, bet ne vēlāk kā 12 mēnešu laikā no pārkāpuma izdarīšanas dienas (Darba likuma 90.panta trešā daļa). Atsevišķos speciālajos likumos var būt noteikti citi termiņi disciplināratbildības noilgumam, piemēram, divi gadi kopš attiecīgās darbības izdarīšanas (Valsts civildienesta ierēdņu disciplināratbildības likuma 19.panta pirmās daļas 1b) punkts; Iekšlietu ministrijas sistēmas iestāžu un Ieslodzījuma vietu pārvaldes amatpersonu ar speciālajām dienesta pakāpēm disciplināratbildības likuma 16.panta pirmās daļas 3.punkts).

Fizisko personu — tiesiska darījuma dalībnieku — diskriminācijas aizlieguma likums, kas aizliedz atšķirīgu attieksmi fizisko personu saimnieciskās darbības jomā un preču/pakalpojumu piedāvāšanas jomā, kas tiek veikta ārpus saimnieciskās darbības, neparedz konkrētus prasības noilguma termiņus, nosakot, ka aizskartā persona savu tiesību aizstāvēšanai var vērsties tiesā likumā noteiktajā kārtībā, kā arī saņemt tiesisko atbalstu saskaņā ar Tiesībsarga likumu.

Savukārt seksuālas uzmākšanās gadījumā patērētāju tiesību jomā cietušais var aizstāvēt savas tiesības Civilprocesa likumā vai Tiesībsarga likumā noteiktajā kārtībā. Jāņem vērā, ka patērētāju tiesību jomā noilgums ir regulēts visneskaidrāk, jo Patērētāju tiesību aizsardzības likums noteic termiņus tikai preces vai pakalpojuma neatbilstībai līguma noteikumiem, savukārt, seksuālās uzmākšanās gadījumi nav saistīti ar līguma izpildi.

Visbeidzot, administratīvā pārkāpuma procesu par seksuālu uzmākšanos var uzsākt ne vēlāk kā viena gada laikā no pārkāpuma izdarīšanas dienas, bet, ja pārkāpums ir ilgstošs, no pārkāpuma pārtraukšanas dienas (Administratīvās atbildības likuma 118.panta pirmā daļa).